

Павлюк І. Б.,

кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської філології
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

АФІКСАЦІЯ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ СПОСІБ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРМІНІВ ФІТНЕСУ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню морфологічного способу словотвору в англійській мові – афіксації. Розглядаються явища суфіксації та префіксації на прикладі англійської фахової мови фітнесу. Це дослідження дало змогу виявити твірний потенціал похідних термінів фахової мови фітнесу, описати її продуктивні моделі та їхнє семантичне наповнення.

Ключові слова: фахова мова фітнесу, термін, афіксація, суфікс, префікс, словотвірна модель.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток науки та технологій вносить відчутні зміни в усі сфери людського буття та сприяє зростанню інтересу до різних проблем термінознавства як із теоретичної, так і з практичної точки зору. Тож актуальність дослідження фахових мов, зокрема термінів, зумовлена масовим виникненням нових понять, які потребують номінації. У кожній живій мові ніколи не припиняється процес її поповнення новими словами. Поповнення словникового складу будь-якої мови залежить від лінгвістичних і екстралінгвістичних умов, в яких вона функціонує та розвивається. Мова не є статичним явищем, вона постійно змінюється. Для сучасної англійської мови характерним є кількісне зростання словникового складу за допомогою її внутрішніх ресурсів. Виявлення та вивчення найбільш суттєвих закономірностей словотвірного процесу має велике теоретичне значення, адже результати таких досліджень можуть бути використані на практиці викладачами іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування фахових мов, розвиток та становлення їхніх терміносистем неодноразово були об'єктом дослідження широкого кола лінгвістів, термінологів та інших фахівців, які за родом своєї діяльності мають справу з термінологією. Підґрунтям сучасних досліджень, присвячених проблемам термінотворення, стали праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як С.В. Гриньов-Гриневиц [1], Р.І. Дудок [2], Л.В. Івіна [3], Ю.А. Зацний [5], І.С. Квітко [6], Т.Р. Кияк [7], В.М. Лейчик [8], І.Т. Панько [9], М.М. Полюжин [10] та ін. Незважаючи на велику кількість праць, які присвячені цій проблемі, вона й досі залишається в центрі уваги.

Мета статті полягає у вивченні твірного потенціалу похідних термінів фахової мови фітнесу, в описі продуктивних моделей та їхнього семантичного наповнення. Мета зумовлює необхідність розв'язання таких завдань: 1) виявити продуктивні морфологічні моделі в термінології сфери фітнесу; 2) проаналізувати їх за словотвірним значенням; 3) окреслити ті основні тенденції творення англійських термінів фітнесу шляхом афіксації, які не розглядалися раніше. **Об'єктом** дослідження є словотвірний потенціал термінів шляхом афіксації у фаховій мові фітнесу. **Матеріалом нашої розвідки** слугували 463 англійських терміни фітнесу, отриманих шляхом суцільної вибірки з англійських спеціалізованих словників

[11; 12], англійських і американських журналів, монографій та підручників, статей з інтернет-джерел, присвячених сфері фітнесу.

Виклад основного матеріалу. Дослідження особливостей утворення термінів вимагає уваги, оскільки правильне розуміння закономірностей сучасного термінотворення допоможе здійснити практичні завдання термінознавства. Адже кожен новий термін, розширюючи межі терміносистеми, не тільки заповнює певну лакуну, але й дозволяє краще пояснити певні загальні закономірності формування терміносистем узагалі та галузевих зокрема [3, с. 27].

За морфологічною структурою однослівні терміни фітнесу загальною кількістю 1186 одиниць поділяються на непохідні (463 одиниці, або 39,05%), похідні (545 одиниць, або 45,95%) та складні (111 одиниць, або 9,35%). Похідні слова, утворені за допомогою префіксальних та суфіксальних морфем, кількісно домінують над непохідними, це свідчить про те, що перевага надається вмотивованим одиницям.

Афіксація – спосіб словотвору, за допомогою якого утворюються нові слова шляхом приєднання словотвірних афіксів, тобто префіксів та суфіксів, до основ різних частин мови [11, с. 13]. У морфологічній структурі слова-терміна, утвореного шляхом афіксації, органічно закладені основи структурної систематизації, які мають першочергове значення для термінології [8, с. 199]. У процесі префіксації слово змінює лише своє значення, тобто відбувається уточнення вихідного слова за певними параметрами, а суфікс створює нове слово, оформлює його як певну частину мови.

Хоча сучасна англійська мова послуговується чималим арсеналом афіксів, поповнення їх складу не припиняється. Позиція афікса в системі не може залишатися постійною. Суфікс неодмінно повинен розвиватись, і під час розвитку йому властиві етапи продуктивності, малопродуктивності й непродуктивності [2, с. 107]. Ці словотвірні форманти мають перехідний статус, тому що перебувають на межі основоскладання й афіксації, що є причиною різних підходів до класифікації й інтерпретації афіксів.

Похідні терміни фітнесу утворюються за загальними правилами словотвору англійської мови. У процесах утворення префіксальних похідних терміносистеми фітнесу використовується певний набір префіксів з усього арсеналу префіксальних засобів англійської мови, який, як зазначає Полюжин М.М. [10], складається із 79 префіксів, що беруть участь в утворенні іменників, дієслів, прикметників та прислівників сучасної англійської мови.

Словотвірна префіксація англійської терміносистеми фітнесу представлена 45 префіксами та префіксоїдами: *a-, an-, anti-, auto-, bi-, bio-, contra-, co-, cross-, de-, dia-, di-, dys-, en-, hyper-, hypo-, im-, in-, inter-, intra-, macro-, mal-, mega-, meso-, micro-, mono-, multi-, myo-, non-, over-, poly-, pre-, pro-, re-, self-, semi-, sub-, super-, syn-, trans-, tri-, un-, under-, uni-*.

Ми виявили 176 похідних слів-термінів, які утворені шляхом префіксації, що становить 32,29% від загальної кількості слів-термінів.

Префікси, які були зафіксовані в процесі утворення префіксальних похідних-термінів, можна поділити на три групи: а) високопродуктивні: *over-* – 15 одиниць (*overeating* – переїдання), *hyper-* – 14 одиниць (*hyperextension* – гіперекстензія); б) середньопродуктивні: *re-* – 9 одиниць (*rehydration* – відновлення водного балансу); *under-, non-, in-, bi-, myo-* – по 7 похідних (*undernourishment* – недоїдання, *non-fattening* – той, що не сприяє ожирінню, *incoordination* – відсутність координації м'язових рухів, *bilateral* – білатеральний, *myopathy* – міопатія); *anti-, hypo-, de-, un-* – по 6 похідних (*antioxidant* – антиоксидант, *hypotonia* – гіпотонія, *detoxication* – детоксикація, *unsaturated* – ненасичений); в) низькопродуктивні, які налічують 5 та менше похідних-термінів: *super-, tri-, trans-, syn-, sub-, self-, pro-, poly-* та інші (*superfood* – корисна для здоров'я їжа, *triceps* – трицепс, *transverse* – поперечний, *synergist* – синергісти, *submaximal* – субмаксимальний, *selfregulation* – саморегуляція, *protrector* – протрактор, який витягує м'яз, *polypeptide* – поліпептид).

Префікси *a-, an-, anti-, conta-, de-, in-, im-, un-* передають значення дії, протилежної тій, що позначена мотивуючою основою (*atony* – атонія, *anaerobic* – анаеробний, *anticatabolism* – антикатаболізм, *contraindication* – протипоказання, *deconditioning* – погіршення фізичного стану, *inactivity* – бездіяльність, *imbalance* – порушення рівноваги, *unfitness* – непридатність (за станом здоров'я)), *mal-, dys-*, передають значення «аномального, поганого» (*malnutrition* – недостатнє харчування, *dystrophy* – дистрофія), *co-, intra-, en-* – «взаємодія, спільна діяльність» (*coordination* – координація, *intramuscular* – внутрішньом'язовий, *enzyme* – ензим, фермент), *dia-, cross-, inter-, trans-* – «ті, що перетинаються, відбуваються всередині чогось» (*diastole* – діастола, *cross-bar* – поперечна планка, *intermuscular* – міжм'язовий, *transdermal* – трансдермальний), *uni-, mono-* – «той, що складається з однієї частини» (*unipennate* – одноперий м'яз), *sub-, under-* – «недостатня діяльність того, на що вказує твірне слово» (*subskill* – один із підвидів навички, *underweight* – недостатня вага), *over-, hyper-* – «надмірність прояву того, на що вказує твірне слово» (*overpronation* – надмірна пронація, *hypermobility* – гіперрухливість).

Антонімічні значення відзначаємо в парах *eu-* «добре» та *mal-* «поганий»; *under-* «недостатня діяльність того, що позначене твірною основою», *over-* «надмірність прояву того, на що вказує твірне слово»; *hyper-* «надлишкова якість того, що позначене твірною основою», *hypo-* «недостатня якість того, що позначене твірною основою»; *mono-* «одиничний», *poly-* «багатоскладовий» (*eustress* – позитивний стрес, *malnutrition* – неповноцінне харчування, *undereating* – недоїдання, *overtraining* – перетренування, *hypertension* – гіпертонія). Ми зафіксували градуальні антонімічні префікси: *micro-* «менше, ніж те, що вказане твірною основою», *meso-* «середнього розміру порівняно з тим, на що вказує твірна основа», *macro-* «більший за те, на що вказує твірна основа», *mega-* «набагато більший за те, на що вказує твірна основа» (*micronutrient* – мікроелемент харчування, *mesocycle* – мезоцикл тренування, *macrobiotics* – макробіотика, *megadose* – дуже велика доза вітамінів).

У процесі утворення термінів фітнесу використовується визначений набір суфіксів із загального переліку словотвірних суфіксів, який складає 94 одиниці і є найповнішим на сьогодні [4, с. 77]. Було зафіксовано використання 50 суфіксів з усього об'єму суфіксів, що функціонують у сучасній англійській мові.

Кількість суфіксів, за допомогою яких утворилися похідні терміни – іменники фітнесу, становить 34 одиниці: *-acy (-cy), -al, -an, -ance (-ence), -ase, -er (-or), -arian, -ia, -ics, -ie, -ine (-in), -ing, -ism, -ist, -ite, -itis, -ity, -ium, -logy, -lysis, -ment, -ness, -ock, -ol, -oma, -one -ose, -osis, -pathy, -ship, -sion (-tion), -stat, -ture, -y*. Прикметники утворені з використанням 13 суфіксів: *-able (-ible, -eble), -al, -ant (-ent), -ar, -ary (-ry), -ed, -ic, -ing, -ior, -ive, -oid, -ous, -y, a* в утворенні дієслів використовуються 3 суфікси: *-ate, -ify, -ise (-ize)*.

Таким чином, у суфіксальному термінотворенні англійської фітнес-термінології бере участь 52,12% префіксів від тих, що функціонують у сучасній англійській мові.

Терміни, утворені шляхом афіксації, можна поділити на групи залежно від того, до якої категорії належать поняття, які вони позначають: 1) найменування процесів та результату дії; 2) найменування ознак, якостей та особливостей; 3) найменування захворювань та розладів різного характеру; 4) найменування хімічних сполук, речовин і ліків; 5) найменування наук та видів діяльності; 6) особа, яка виконує дію, та знаряддя для виконання дії.

У першій групі термінів найпоширенішими є суфікси *-tion (-sion)* – 59 одиниць (*extension* – випрямлення кінцівок, *rehabilitation* – реабілітація); *-ing* – 37 одиниць, приєднуються до дієслівних основ (*chining* – підтягування на перекладині, *dieting* – дотримання режиму харчування); *-acne (-ence)* – 7 одиниць (*resistance* – протидія, *adherence* – дотримання вказівок лікарів); *-ment* – 6 одиниць (*nourishment* – харчування, *supplement* – харчова добавка); *-age* – 1 одиниця (*roughage* – їжа з великим умістом клітковини).

До другої групи слів, які виражають якість, ознаку й особливість, належить 36 термінів, 22 з яких утворені за допомогою суфікса *-ity*, 6 – за допомогою суфікса *-ness*, 5 одиниць утворені суфіксом *-ture* та 3 – за допомогою суфікса *-acy (-ency)*. Усі вищезазначені суфікси приєднуються до основ прикметників, наприклад: *obesity* – ожиріння, *vascularity* – васкуляризація, *digestibility* – легкотравність, *efficiency* – ефективність, *fitness* – фітнес, *wellness* – міцне здоров'я.

До складу третьої групи входить 73 терміни, утворені за допомогою латинських та грецьких суфіксів, а саме: по 22 терміни із суфіксами *-ia* та *-osis* (*insomnia* – безсоння, *glycaemia* – глікемія, *adiposis* – ожиріння, *arthrosis* – артроз), 14 термінів із суфіксом *-ism* (*alcoholism* – алкоголізм, *rheumatism* – ревматизм), 6 термінів із суфіксом *-trophy* (*dystrophy* – дистрофія, *amyotrophy* – аміотрофія) та із суфіксами *-oma, -pathy, -itis, -lysis* (*melanoma* – меланома, *arthropathy* – захворювання суглобів, *bursitis* – бурсит, *lipolysis* – розщеплення жиру).

Четверта група представлена суфіксами латинського та грецького походження, які зазвичай використовуються в процесі номінації хімічних сполук, речовин та ліків. Ця група налічує 66 терміноутворень, у номінації яких беруть участь суфікси *-ine (-in)* – 43 одиниці (*creatine* – креатин, *insulin* – інсулін), 8 одиниць із суфіксом *-ose* на позначення назв вуглеводів (*fructose* – фруктоза, *maltose* – мальтоза), 7 одиниць на позначення хімічних елементів та сполук за допомогою суфікса *-ium* (*sodium* – натрій, *magnesium* – магній), 5 одиниць із суфіксом *-ol* (*glycerol* – гліцерин, *retinol* – ретинол) та по 1 терміну із суфіксами *-ase, -al, -one, -ic* (*lactase* – лактаза, *nutraceutical* – нутрицевтик, *ketone* – кетон, *antibiotic* – антибіотик).

П'ята група представлена термінами з такими суфіксами: *-ics* – 16 одиниць (*biomechanics* – біомеханіка, *plyometrics* –

пліометрика), *-logy* – 5 термінів (*kinesiology* – кінесіологія, *physiology* – фізіологія), *-y* – 7 термінів (*anatomy* – анатомія).

Остання група представлена такими суфіксами: *-er (-or)* – 32 одиниці, *-ist* – 5 одиниць, *-arian* – 2 одиниці та *-stat* – 1 термін (*caliper* – щипці для вимірювання відсотка жиру в організмі, *spotter* – людина, яка підстраховує під час виконання фізичних вправ, *adipostat* – пристрій для вимірювання відсотків жиру в організмі, *fruitarian* – людина, яка споживає лише фрукти, *nutritionist* – дієтолог, *antagonist* – м'яз-антагоніст).

Варто зазначити, що у фаховій мові фітнесу було зафіксовано 8 лексичних одиниць, які утворилися шляхом усічення афіксів, наприклад: *prone* < *pronation* – «бути схильним до чогось», *flex* < *flexible* – «вигинатися», *gymnast* < *gymnastics* – «гімнаст» та інші.

Висновки. Здійснивши аналіз морфологічної структури термінів фахової мови фітнесу, ми дійшли висновку, що суфіксальний спосіб є продуктивнішим порівняно з префіксальним.

Отримані результати можуть бути використані у викладанні англійської мови на факультетах реабілітаційної медицини.

Література:

- Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / С.В. Гринев-Гриневиц. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 304 с.
- Дудок Р.І. Роль термінологічної деривації в системі англійського словотвору / Р.І. Дудок // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2013. – Т. 216, Вип. 204. – С. 36–39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdufm_2013_216_204_9.pdf.
- Ивина Л.В. Лингвокогнитивные основы анализа отраслевых терминосистем : (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования) : [учеб.-метод. пособие] / Л.В. Ивина. – М. : Академический Проект, 2003. – 303 с.
- Зацний Ю.А. Сучасний англословний світ і збагачення словникового складу / Ю.А. Зацний. – Л. : ПАІС, 2007. – 227 с.
- Зяблова О.А. Принципы исследования языка для специальных целей : дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / О.А. Зяблова. – М., 2005. – 314 с.
- Квитко И.С. Термин в научном документе / И.С. Квитко. – Львов : Изд. объедин. «Вища школа» при Львов. гос. ун-те, 1976. – 128 с.
- Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения : [учеб. пособие.] / Т.Р. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989. – 104 с.
- Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – Изд. 4-е. – М. : Книжный дом «ЛИБРИКОМ», 2014. – 264 с.
- Панько Т.І. Від терміна до системи / Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк. – Львів : Вид-во «Світ», 1994. – 215 с.
- Полюжин М.М. Диахронно-семантический аспект префиксального словообразования в английском языке / М.М. Полюжин. – М. : Изд-во Академия Наук, 1992. – 256 с.
- Царев П.В. Продуктивное именное словообразование в современном английском языке / П.В. Царев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 224 с.
- Kent M. The Oxford Dictionary of Sports Science and Medicine / Michael Kent. – 3rd ed. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 621 p.
- Kent M. Food and Fitness. A Dictionary of Diet and Exercise / Michael Kent. – Oxford, New York : Oxford University Press, 1997. – 356 p.

Павлюк И. Б. Аффикации как продуктивный способ терминоведения (на примере терминов фитнеса)

Аннотация. Статья посвящена исследованию морфологического способа словообразования в английском языке – аффикации. Рассматриваются явления суффиксации и префиксации на примере английских терминов сферы фитнеса. Это исследование дало возможность выявить словообразующий потенциал производных терминов профессионального языка фитнеса, описать его производительные модели и их семантическое наполнение.

Ключевые слова: профессиональный язык фитнеса, термин, аффикация, суффикс, приставка, словообразовательная модель.

Pavliuk I. Affixation as a productive way of term formation (based on fitness terms)

Summary. The article deals with the investigation of morphological word formation in English – affixation. We consider the phenomena of suffixes and prefixes to be one of the most productive ways of term formation in fitness terminology. This study has enabled to identify the word-building potential of fitness terms, describe their productive patterns and semantic content.

Key words: fitness terminology, term affixation, suffix, prefix, word-building pattern.